

Om dialogens platser och former

Henric Benesch, arkitekt och doktor i design, arbetar som lärare och forskare på Högskolan för Design och Konsthantverk (HDK) vid Göteborgs Universitet.

Dialog sker alltid i ett rumsligt sammanhang och tar sig uttryck i olika rumsliga former. Här problematiseras hur rummet kan användas och förstås på en rad olika sätt beroende på vilken form av dialog som genomförs.

AV HENRIC BENESCH

Ordet dialog, som likt många andra av våra begrepp kan härledas till antikens Grekland, betyder föga förvånande »genom samtal«. Vad jag tänkt göra här är att i all enkelhet lyfta fram och problematisera det faktum att ett samtal alltid äger rum någonstans – på en plats i ett rumsligt och inte minst socialt sammanhang. Platons olika »dialoger« är de kanske mest kända exemplen. Det är till och med så, vilket vi kan lära oss av läran om retoriken, att konsten att föra ett samtal i hög grad handlar om att kunna mobilisera kring det givna sammanhanget. Retoriken lär oss att inte bara det vi har att säga är viktigt utan även hur vi framställer detta något. Ett samtal innebär alltid ett *visst tilltal* och att det alltid sker i ett *visst sammanhang* och att detta sammanhang inte kan skiljas ifrån det som vi säger eller avser säga.

Jag skulle därför i sammanhanget vilja dröja lite vid dialogen i sitt sammanhang, och då framför allt dess

rumsliga sammanhang. Det finns ju exempel på specifika rum och platser vilka utformats just med avseende på speciella former av dialog, exempelvis som plenisalen i Riksdagshuset på Helgeandsholmen eller Underhusets (House of Commons) kammare i Westminster. Sådana här specifikt gestaltade sammanhang finns oftast bara för de mest formaliserade och institutionaliserade formerna av dialog. Samtidigt ser vi idag hur de formaliserade och institutionaliserade dialogerna inte verkar räcka till. Idag har vi ett behov av medborgardialog initierad av offentlig sektor med avsikt att stärka, utveckla och effektivisera demokratiska beslutsprocesser i relation till olika sakfrågor. Till skillnad ifrån Riksdagen och Underhuset genomförs sådana dialoger oftast i större möteslokaler av en mer allmän karaktär, som till exempel i föreläsningssalar, gymnastiksalor eller matsalar, vilka sällan har utformats med tanke på att dialogprocesser ska genomföras i dem.

Amfiteater, Akropolis.

FOTO Henric Benesch

Det här kan tyckas som ett rent praktiskt problem, vilket det är i allra högsta grad men kanske inte på det sätt vi först tror. Den franska sociologen Bruno Latour (2012) lyfter fram hur våra *artefakter* (ett lite märkligt ord men det är användbart för att det inkluderar allt som i någon mening är producerat och konstruerat av människan, alltså inte bara de rena tingena, utan även rum, processer, organisationer och så vidare). Artefakter stabiliserar och ger kontinuitet till våra sociala relationer – det vill säga gör att de håller ihop. På så sätt kan man se plenisalen, i kombination med de olika protokoll och (sociala) koder som något som håller ihop det representativa demokratiska arbetet som pågår där.

När det gäller medborgardialoger initierade av offentlig sektor, men som genomförs utanför de här formaliserade sammanhangen i exempelvis matsalar, är betydelsen av artefakternas utformning inte alls lika diskuterad och genomtänkt. Där, för att prata med Latours termer, skulle vi kunna säga att den stabiliserande verkan av de olika inblandade artefakterna är svagare. Konsekvensen är att en större börda ifråga om att få de här dialogerna att hålla ihop inte bara faller på dem som initierar och genomför dialogerna utan också dem som deltar – här finns lite eller inget att luta sig tillbaka på, det finns ingen praxis. Något

som ofta upplevs leda till problem då det ofta även finns en osäkerhet kring dialogernas syfte. Vi pratar alltså här om att processer dels ofta har ett syfte som vi deltagare är osäkra på, och att de dessutom ofta genomförs i sammanhang som dåligt stödjer genomförande av processerna.

En av Latours poänger är att sociala processer utvecklas hand i hand med att vi utvecklar artefakter att stödja dem. Då blir en viktig fråga, inte bara hur vi skall utveckla dialogerna, utan också hur vi kan utveckla och arbeta med artefakter som stöd för våra dialoger. Men då det kanske inte är särskilt realistiskt, och kanske inte heller önskvärt, att vi skall utforma specifika sammanhang likt plenisalen för sådana här dialoger blir frågan för dagen snarare hur vi skall arbeta med givna sammanhang, exempelvis ifråga om lokaler, som står till vårt förfogande?

Vad vi talar om här är frågan om hur vi, för att använda den franska filosofen Henri Lefebvres (2005) begrepp, *approprierar* eller »bemäktigar« oss platser. I detta sammanhang finns ett par olika strategier eller förhållningssätt. Om vi till exempel börjar använda en matsal för att genomföra en dialog så är den ju inte längre i en egentlig mening en matsal – den har blivit ett rum för dialog. Utmaningen skulle då vara

Till höger
Syntagmatorget, Aten.

Under
Akropolis, Aten.

FOTO *Henric Benesch*

FOTO *Henric Benesch*

att bemäktiga oss matsalen på ett sådant sätt att den stödjer dialogarbetet snarare än ätandet. Alltså en form av *ersättnings*-strategi – där en »funktion« ersätts med en annan. Men här skulle en alternativ strategi kunna vara att istället för att arbeta *mot* det faktum att det handlar om en matsal arbeta *med* det. Frågan skulle då bli om vi på något sätt kan bemäktiga oss matsalen som matsal där vi har möjlighet att tillreda och äta mat som en del i dialogarbetet. Ett närliggande exempel är »Food for thought« då vi som forskare i ett projekt kallat Ingrepp¹ bjöd på en tallrik soppa, serverad från ett soppkök utanför Backa Kulturhus, i utbyte mot idéer om Backas framtid (här talar vi också om en form av *iscensättnings*-strategi.

Vad jag är ute efter här, för att låna filosofen Judith Butlers begrepp (2005), är utveckling av ett *performativt* förhållningssätt. På samma sätt som vi i vårt agerande (oftast omedvetet) tenderar att bekräfta det normativa, kan vi också (medvetet) spela på det normativa för att på så sätt utvinna ytterligare handlingsutrymme. Med exemplet idrottshallen i åtanke skulle vi, i en dialogprocess, kunna spela på det faktum att vi är i en idrottshall och med hjälp av idrottsredskap och spelplaner iscensätta dialoger (nya spel). I förlängningen kan vi också tänka oss att »rekvisitan« i själv verket är det som driver framåt. Exempelvis som med Gåsagången Gror! i Backa, där arbetet med en gemensam odling i ett bostadsområde blev en viktig motor för att driva fram möten och samtal vilka annars aldrig hade uppstått. Ett annat exempel är Backa FC² där fotbollen som »form« har blivit ett sätt för förvaltningen att möta och arbeta med ungdomar och unga vuxna. Dessa exempel säger också något om hur dialog ofta ser ut utanför Riksdagens plenisal och Underhusets kammare, eller för den delen, Kommunstyrelsens sammanträdesrum. De är exempel på att dialog fungerar som en integrerad del i olika konkreta sammanhang och sällan i sig själv som eventuellt egennyttig del.

Vi skulle därför grovt kunna identifiera tre olika nivåer av dialog ifråga om förutsättningar och former. För det första har vi en form av dialog som inte bara

är i hög grad formaliserad och institutionaliserad utan till vilken vi också utformat specifika rumsliga sammanhang, exempelvis Riksdagen och dess plenisal. För det andra har vi dialog med medborgare kring olika sakfrågor som initieras av offentlig sektor vilka saknar specifikt utformade rumsliga sammanhang utan istället efter bästa förmåga använder det som står till förfogande ifråga om olika möteslokaler. Slutligen har vi då dialog som i en viss mening inte är dialog. Där dialog, som i fallet med Backa FC, uppstår som följd av en aktivitet. Här har inte syftet varit att skapa dialog. Syftet har varit att skapa en meningsfull aktivitet som alternativ åt ungdomar och unga vuxna vilka löper stor risk att sugas upp av kriminella och semi-kriminella gäng. Här växer dialog fram just för att den kan pågå i det lilla vid sidan om.

Gemensamt för den första kategorin (Riksdagen) och den sista kategorin (fotbollen) är att det i både fallen finns en tydlig form som skänker en viss stabilitet åt dialogen och vilken dialogen kan förhålla sig till, även när dialogen inte är huvudsyftet. Detta gäller dock inte fallen i mellankategorin – den typ av medborgardialog som initieras av offentlig sektor i olika sakfrågor men i hög grad saknar en tydlig form som kan ge stabilitet och något att förhålla sig till. Arbetet med formerna blir därmed extra viktigt. Här handlar det med andra ord om, för att följa Henri Lefebvres resonemang, inte bara om att appropriera eller bemäktiga sig platser och rum, exempelvis idrottshallar och matsalar, utan även om att appropriera och bemäktiga sig former, exempelvis fotboll, som på olika sätt, framför allt genom att ge gemensamma och nya utgångspunkter – kan motverka ojämlikheter, samt ge den tid och det utrymme som krävs för att förlösa dialog. ✨

¹ Forskningsprojektet »Ingrepp«, ett tvärdisciplinärt forskningsprojekt med fokus på konst och stadsutveckling finansierat av Vetenskapsrådet (2007-2010).

² Backa FC, ett fotbollsinitiativ, riktat mot ungdomar och unga vuxna i Backa med syfte att hålla dem bort från kriminalitet.